

הצעה לפתרון בחינת הבגרות באזרחות, 2 יח"ל, מועד חורף 2013

שאלון: 034114

מוגשת על-ידי: רענן נוימרק וארז כסיף

מורים לאזרחות ברשת בתי הספר של יואל גבע

פרק ראשון

הנבחנים נדרשו לענות על שאלה אחת מבין השאלות 1-2.

שאלה מספר 1

סעיף א'

זיהוי: העיקרון הדמוקרטי שעל פיו פעלו הפקחים העירוניים הוא עקרון שלטון החוק.
הגדרה: עקרון שלטון החוק קובע כי רשויות המדינה והנשלטים כפופים לחוק שנחקק ע"י פרלמנט שנבחר בבחירות דמוקרטיות.
ביסוס מהקטע: על פי התקנות מאחת מהעיריות, הרחצה בים בלי מציל אסורה. כאשר לא היו מצילים באחד מחופי הים הגיעו פקחים עירוניים, ומתחו סרט סימון לאורך קו המים. הם הודיעו למבקרים כי אין לעבור את הסרט ולהיכנס לים, ומי שיפר את התקנות יחויב לשלם קנס כספי.
הסבר במילים שלי: פעולתם של הפקחים נובעת מעקרון זה, שכן על פי הטקסט, פעלו הפקחים .. "על פי התקנות" המאפשרות להם למנוע כניסה של מתרחצים לים, שכן כפי שנקבע בתקנות, הרחצה בים ללא מציל מסוכנת. מכאן תובן פעולת סימון קו המים בסרט סימון.

סעיף ב'

זיהוי: הזכות של המבקרים בחוף שעלולה להיפגע בגלל פעולת הפקחים, היא חופש התנועה.
הגדרה: הזכות לחופש התנועה קובעת שאין להגביל את יכולתו של הפרט לנוע באופן חופשי במרחב הגיאוגרפי של המדינה.
ביסוס מהקטע: כמה מבקרים שהגיעו לחוף רצו להיכנס לים. לטענתם, הים הוא אזור פתוח, ואין למנוע מהם את הזכות להיכנס אליו אם זה רצונם.
הסבר במילים שלי: במקרה שלפנינו, מדיניות הפקחים מנעה את כניסתם של מבקרים שהיו מעוניינים להיכנס לים, שכן השיתה קנס כספי על מפירי התקנה. באופן זה נפגעה זכותם של המבקרים לחופש תנועה (כניסה חופשית לים).

אפשרות נוספת

זיהוי: הזכות לחופש פעולה.
הגדרה: זכותו של האדם לפעול לפי רצונו- לבחור כיצד לפעול.
ביסוס מהקטע: כמה מבקרים שהגיעו לחוף רצו להיכנס לים. לטענתם, הים הוא אזור פתוח, ואין למנוע מהם את הזכות להיכנס אליו אם זה רצונם.
הסבר במילים שלי: במקרה שלפנינו, מדיניות הפקחים מנעה את כניסתם של מבקרים שהיו מעוניינים להיכנס לים, שכן השיתה קנס כספי על מפירי התקנה. באופן זה נפגעה זכותם של המבקרים לחופש פעולה (כניסה חופשית לים).

שאלה מספר 2

סעיף א'

זיהוי: סוג הזכויות שוועדת הכנסת מנסה להגן עליהם עליהן הוא **זכויות טבעיות**.
הגדרה: זכויות טבעיות שייכות לפרט מעצם היותו אדם הן אינן מוענקות על ידי השלטון, אינן תלויות בשלטון והשלטון אינו רשאי ליטול אותן מן הפרט.
ביסוס מהקטע: ועדת הבחירות המרכזית לכנסת פסלה לשידור תשדיר תעמולת בחירות של מפלגה מסוימת, בטענה שיש בו מסרים גזעניים המעליבים קבוצות בחברה הישראלית.
הסבר במילים שלי: החלטת ועדת הבחירות המרכזית לפסול תשדיר תעמולת בחירות בטענה שיש בו מסרים גזעניים ומעליבים מעידה על פגיעה בזכות לכבוד של קבוצות בחברה הישראלית. הזכות לכבוד היא אחת הזכויות הטבעיות ולכן סוג הזכות הוא זכויות טבעיות.

סעיף ב'

זיהוי: הזכות שנפגעה לטענת נציגי המפלגה היא הזכות לחופש הביטוי.
הגדרה: במדינה דמוקרטית לכל אדם יש זכות להביע את אמונותיו, דעותיו ורגשותיו בדרכים מגוונות.
ביסוס מהקטע: נציגי המפלגה עתרו לבית המשפט העליון בבקשה לאפשר להם להציג את התשדיר. לדבריהם, פסילת תשדיר הבחירות מונעת מהם להציג באופן ברור את המסרים והרעיונות שלהם, ובכך פוגעת ביכולתם לשכנע אזרחים לתמוך בהם ולא במפלגה אחרת.
הסבר במילים שלי: נציגי המפלגה טוענים שכאשר לא מאפשרים להם להציג את תשדיר הבחירות נמנעת מהם האפשרות להעביר מסרים ורעיונות בהם הם מאמינים ובכך נפגעת זכותם לחופש הביטוי.

פרק שני

הנבחנים נדרשו לענות על שלוש מבין השאלות 3-7.

שאלה מספר 3

שתי דוגמאות מהכרזת העצמאות המבטאות את הקשר בין מדינת ישראל ליהודי התפוצות: 1. ישראל **הוקמה כמדינה יהודית** ולכן היא מדינתם של כל יהודי העולם; 2. ישראל תהיה **פתוחה לעליה חופשית** יהודית מכל רחבי העולם.

שאלה מספר 4

להלן שני תפקידים של הכנסת: 1. **טיפול בהצעות חוק**, בשלב הוועדה לאחר הקריאה הראשונה במליאה וכהכנה לקריאה שנייה; 2. **עירוב נציגי ציבור בתהליך החקיקה** (מומחים מקצועיים ונציגי קבוצות/מגזרים), במטרה להגביר את הלגיטימציה הדמוקרטית של החוק.

שאלה מספר 5

המושג דמוקרטיה מתגוננת: לפי גישה זו זכותה של המדינה הדמוקרטית **להגביל בחוק** את התארגנותן של קבוצות אנטי-דמוקרטיות המאיימות על קיומו של המשטר הדמוקרטי. על פי תפיסה זו יוצאו אל מחוץ לחוק מפלגות וארגונים אנטי-דמוקרטיים. בנוסף, מחוקקות המדינות הדמוקרטיות חוקים האוסרים הסתה גזענית וחוקים המאפשרים פסילת מפלגה מהתמודדות בבחירות. פעולות אלו נעשות גם אם הדבר מגביל ומצמצם את חופש התנועה, חופש ההתארגנות, חופש ההפגנה, חופש הביטוי וחירויות נוספות.

שאלה מספר 6

יתרונות של ממשלה המבוססת על קואליציה רחבה:

- ◆ קואליציה רחבה מחזקת את הלגיטימציה הציבורית של הממשלה [ההסכמה עם פעולות הממשלה].
- ◆ קואליציה רחבה, שיש בה ייצוג למפלגות המבטאות שסעים בחברה, משקפת את הרצון לגשר על חלק מהשסעים האלה. [לדוגמה: ממשלה בה יושבות יחד מר"צ וש"ס מגשרת על השסע בין דתיים לחילוניים].
- ◆ קואליציה רחבה, המתבססת על מספר רב של מפלגות, מקטינה את תלותה של הממשלה בכל אחת מהשותפות הקואליציוניות הזעירות (מפלגות "לשון המאזניים"). האיום בפרישה מהקואליציה מאבד במצב זה מתוקפו, משום שלכל אחת מהשותפות הקואליציוניות הזעירות אין די כוח להכריע את גורלה של הממשלה הקואליציונית כולה (להפיל את הממשלה). כך מתחזקת יציבות הממשלה.
- ◆ קואליציה רחבה מצמצמת את מספר חברי הכנסת מן האופוזיציה [חברי הכנסת המצויים במיעוט ומתנגדים לעמדת הממשלה], וכך גדלים כוחה ויכולתה של הממשלה לקבל החלטות ולחוקק (להעביר) חוקים בכנסת.

שאלה מספר 7

יתרון להעלאת אחוז החסימה: הגברת היציבות השלטונית כתוצאה מצמצום מספר המפלגות בפרלמנט.
חיסרון להעלאת אחוז החסימה: הקטנת הייצוגיות. כאשר מעלים את אחוז החסימה נמנעת כניסתן של מפלגות קטנות לפרלמנט המייצגות אינטרסים סקטוריאליים. כך קטן הפלורליזם ונמנע ייצוג במוסדות השלטון למגזרים קטנים באוכלוסיה.

הנבחרים נדרשו לענות על אחת מהשאלות 8-9.

שאלה מספר 8

שני תפקידים של חוקה במדינה דמוקרטית:

- תפקידה של חוקה דמוקרטית להגביל ולרסן את רשויות השלטון.
- תפקידה של חוקה דמוקרטית למנוע עריצות הרוב.
- תפקידה של חוקה דמוקרטית להגן על זכויות האדם ועל זכויות המיעוט במדינה. (על התלמיד לציין שני תפקידים בלבד)

אחד מתפקידיו של בית המשפט העליון הוא להגן על זכויות האדם והאזרח וזכויות הקבוצה מול הסכנה של עריצות שלטונית. במצב הקיים בישראל בו אין חוקה וחוקי יסוד המגנים על כל זכויות האדם והאזרח יצר בית המשפט העליון בשבתו כבג"ץ בפסיקותיו – מאז קום המדינה – מעין "מגילת זכויות אדם ואזרח שיפוטית" המשמשת בסיס משפטי להגנה על זכויות אלה. בכך ממלא בית המשפט העליון את תפקידה של חוקה – הגנה על זכויות האדם וזכויות המיעוט במדינה.

שאלה מספר 9

המושג "מדינת רווחה":

מדינת רווחה היא מדינה המקיימת מדיניות חברתית – כלכלית במסגרתה מספקת המדינה שירותים חברתיים לכלל הפרטים החיים בגבולותיה.
 כיצד מדיניות של העדפה מתקנת באה לידי ביטוי בפעולותיה של מדינת רווחה:
 העדפה מתקנת פרושה מתן יחס מועדף לתקופה מוגבלת, לקבוצה שהמדינה קיפחה בעבר, במטרה ליצור שוויון/ **לצמצם את הפער** בין קבוצה זו לשאר האוכלוסייה. במדינת רווחה מתערבת הממשלה התערבות של ממש בכלכלה במטרה לסייע לשכבות החלשות בחברה. המדינה דואגת ליצירת תשתית רחבה בתחומי הכלכלה והחברה ומקיימת מערכת מסועפת של שירותים בתחומי החינוך, הבריאות והדאגה לחלשים בחברה, במטרה לצמצם את הפער בין מעוטי היכולת ושאר האוכלוסייה.

פרק שלישי

הנבחרים נדרשו לענות על שתיים מבין השאלות 10-12.

שאלה מספר 10

הדמוקרטיה המהותית מדגישה את מחויבותם של משטרים דמוקרטיים ל**מימוש ערכים דמוקרטיים** ובראשם הגנה על זכויות אדם, זכויות אזרח, זכויות קבוצה (מיעוט), מימוש ערכי החירות, והשוויון ומימוש ערך כבוד האדם.

המובן המהותי של הדמוקרטיה משתקף בקטע המתאר, בין השאר, את הביטויים השונים של סובלנות ופלורליזם ביהדות (פסקה ראשונה בקטע), כמו גם לרבגוניות של החברה היהודית בישראל, תוך הדגשת קיום מגוון של דעות/ פרשנויות לערכי היהדות ולמורשת היהודית המוצגים כתופעה חיובית (פסקה שנייה בקטע). סובלנות ופלורליזם -- המוצגים כאמור כתופעה חיובית -- הם **ביטוי מובהק לערכי יסוד דמוקרטיים**: זכויות קבוצה/ מיעוט, זכויות פרט, חירות, שוויון וכן הלאה. כך למשל, יכולתן של קבוצות/ פרשנויות שונות לערכי היהדות להישמע ולהשפיע, משקפת את חירויות היסוד של הנמנים עליהן ואת קיומן של שוויון עקרוני ביניהן. מכאן הזיקה הברורה של דברי הכותב למובן המהותי של הדמוקרטיה.

שאלה מספר 11

מדינת לאום יהודית – תרבותית:

לפי גישה זו המדינה יונקת מהמסורת הלאומית, התרבותית והדתית. **ישראל היא מדינה חילונית השואפת להנחיל את ערכי היהדות**. כל אדם יכול לבחור את הערכים הרצויים מתוך המקורות היהודיים: המורשת, הדת, המסורת, ההיסטוריה והתרבות היהודית. מדינת לאום יהודית- תרבותית היא מדינה ציונית ודמוקרטית.

כיצד גישה זו באה לידי ביטוי בקטע:

הכותב טוען שיש חשיבות לרב-גונית בחברה הישראלית כיוון שהדבר תורם לפיתוח היצירה היהודית ולחיזוק האופי היהודי של המדינה. הוא רואה חשיבות בלימוד ערכי היהדות והמורשת היהודית והדבר תואם את גישת מדינת לאום יהודית תרבותית השואפת להנחיל את ערכי היהדות.

שאלה מספר 12

המחלוקת בין הזרם האורתודוקסי והזרמים האחרים בנושא הגיור:

הציבור הדתי האורתודוקסי החרדי וחלק מהציבור המסורתי, רואים בהגדרת מיהו יהודי הגדרה דתית על פי ההלכה הקובעת: "יהודי הוא אך ורק מי שנולד לאם יהודייה או שהתגייר **כהלכה** (גיור אורתודוקסי – מחמיר). לעומתם, רבים מהחילונים טוענים שהגדרתו העצמית של אדם כבן הלאום היהודי צריכה להיות על פי הזדהותו עם העם היהודי ותרומתו למדינת ישראל, ואין משמעות להבחנה הדתית אם הוא "בן לאם יהודייה" או "בן לאב יהודי".

טענה אחת של כותב הקטע בנוגע למחלוקת בסוגיית הגיור היא שאין לכפות דרך אחת בלעדית בנושא זה. לטענתו, יש לאפשר לכל הזרמים ביהדות לעסוק בנושא הגיור ואין לאפשר לאחד הזרמים בלעדיות בתחום.

פרק רביעי

הנבחנים נדרשו לענות על שתיים מהשאלות 16-19.

שאלה מספר 16

זיהוי: סוג המשטר הדמוקרטי הוא **דמוקרטיה ישירה**.
הגדרה: מקורה של הדמוקרטיה הישירה ביוון העתיקה. במסגרתה התקבלו החלטות פוליטיות (החלטות שעניינן הקצאה של משאבים חברתיים) ע"י כל ציבור האזרחים בפורום של אסיפות עם ובהכרעת רוב. משרות ציבוריות -- תפקידי שיפוט למשל -- אוישו בדרך כלל בשיטת הרוטציה (תחלופה).
ביסוס מהקטע: קבוצת צעירים הציעה שהמדינה תקים אתר אינטרנט שבו כל האזרחים יוכלו ליזום הצעות חוק ולהצביע עליהן. לדעתן, בדרך זו כל האזרחים יוכלו להשתתף באופן פעיל בניהול ענייני המדינה, בחקיקת חוקים, ובקבלת החלטות.
הסבר במילים שלי: בקטע המופיע בשאלה מדובר ביוזמה שבה אזרחים יוכלו ליזום הצעות חוק ולהצביע עליהן וע"י כך להשתתף בצורה פעילה בניהול המדינה. (תפקיד השמור בדמוקרטיה עקיפה אך ורק לנציגי ציבור.) המערכות הישירה של האזרחים בקבלת החלטות – למעשה בחקיקת חוקים – היא, אם כן, מרכיב הליבה של דמוקרטיה ישירה.

שאלה מספר 17

זיהוי: מרכיב הזהות הבא לידי ביטוי בתשובות של רוב הנשאלים בסקר הוא מרכיב הזהות **האזרחי**.
הגדרה: המרכיב האזרחי בזהות מדגיש את שייכותו של האדם **למדינה**.
ביסוס מהקטע: מכון מחקר ערך סקר בנושא תחושת הזהות של אזרחי ישראל. בסקר השתתפו אזרחים ישראלים מכל המגזרים במדינה. רוב הנשאלים בסקר השיבו שהם אוהבים לחיות במדינה, נהנים מאיכות החיים בה ומתגאים בהישגיה.
הסבר במילים שלי: העובדה שהנשאלים בסקר הדגישו את אהבתם למדינת ישראל ואת תחושת הגאווה שהם חשים כאזרחיה מדגישה את המרכיב האזרחי בזהותם.

שאלה מספר 18

זיהוי: סוג מנגנון הפיקוח והביקורת שבא לידי ביטוי בפעילות הארגון הוא מנגנון **פיקוח וביקורת לא פורמאלי** (חוץ מוסדי).
הגדרה: מדובר במנגנון שמקורו בחברה האזרחית 'מלמטה' – מציבור האזרחים. כזה שלא מופעל ע"י המדינה ומטעמה. הוא כולל שלושה מנגנוני משנה מרכזיים: כלי תקשורת ההמונים, דעת הקהל ופעילותם של אמנים ואנשי רוח.
ביסוס מהקטע: אזרחים הקימו ארגון שמטרתו לדווח לציבור על פעילותן של חברי הכנסת. הארגון מציג מדד המדרג את חברי הכנסת לפי מספר החוקים החברתיים שיזמו. המידע שנאסף על ידי אנשי הארגון מתפרסם באמצעי התקשורת.
הסבר במילים שלי: בקטע מדובר בארגון שמקורו ביוזמה אזרחית – במרחב האזרחי – כלומר ביוזמה 'מלמטה' ולא בכזו שמקורה במדינה. יתר על כן, הארגון פועל במישר דעת הקהל ובאמצעות כלי תקשורת ההמונים, כמצוין בקטע, שהם מהווים מנגנון פיקוח וביקורת בלתי פורמאלי.

שאלה מספר 19

אני מתנגד להצעת החוק, על פיה יש להקדים את גיל הבחורים לכנסת לגיל שבע עשרה.
 זאת משני טעמים: 1. **תפיסת טבע האדם:** השקפת העולם הדמוקרטית מניחה כי בני אדם הם יצורים חופשיים ובעלי תבונה וכי הם זכאים לנהל את חייהם ולקבוע את עתיד חברתם ומדינתם. היא מניחה אפוא, כי לבחורים יש את הידע ואת היכולת לקבל החלטות ראויות ובאופן זה מספקת הצדקה לשיטה הדמוקרטית. ספק אם לאנשים כה צעירים יש את הידע הנדרש לקבל החלטה אחראית כזו וספק אם יש להם את המוטיבציה לעסוק בשאלות כה נכבדות. בהחלט ייתכן כי שיעור ההשתתפות של בני שבע-עשרה יהיה כה נמוך – עכב חוסר ידע ועניין של צעירים – באופן שיבטל או יפגע פגיעה קשה בתכלית הצעת החוק שהיא להרחיב את מקדם ההשתתפות בהצבעה. 2. **חירות ההחלטה:** אנשים צעירים נוטים להתקבץ

בקבוצות המפעילות לעתים לחץ חברתי חזק על חבריהן. לחץ חברתי כזה עלול להשפיע באופן בלתי ראוי על מתבגרים ובכך לעודד תופעה של 'הצבעה תחת לחץ' המנוגדת לעקרון חופשיות הבחירות. הערה!! אפשר להשיב תשובה המביעה תמיכה בהצעת החוק ולעגן אותה במושגים/רעיונות שנלמדו, או עמדה 'מתחבטת' – בעד ונגד.